הרב שמעון וייזר

חבר הקיבוץ ורכושו

מהו מעמדם של חברי קיבוץ כלפי הרכוש המשותף? מובן ששאלה זו אינה קיימת כאשר תקנון או מסמך מוסכם אחר מגדירים מעמד זה בפירוש; אך כאשר אין ההגדרה מתבהרת באופן זה, יש לראות את החברים גם כשותפים וגם כשומרים, ועל פי פרטי הלכותיהם מוגדרות זכויותיהם וחובותיהם.

היותם שותפים הוא מצב מובן מאליו, אך כיון שברשות הקיבוץ מופקדים נכסי ציבור, מוטלת על החברים גם חובת שמירת פקדונות אלו, וע"פ מה שהוסכם בין המפקידים לבינם הרי הם כאפוטרופסים על נכסים אלו. יתר על כן, הקיבוץ ככלל הוא ציבור לעצמו, נמצא שאף ביחס לנכסי הקיבוץ כל חבר הוא כאפוטרופוס עליהם.

במס' פסחים, דף כה ע"א, שנינו בברייתא:

ר' אליעזר אומר: אם נאמר "בכל נפשך" למה נאמר "בכל מאודך"? ואם נאמר "בכל מאודך" למה נאמר "בכל נפשך"? אלא לומר לך, אם יש אדם שגופו חביב עליו מממונו, לכך נאמר "בכל נפשך"; ואם יש אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר "בכל מאודך" (פירוש רש"י: לפי שפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב, לכך הוצרכו שניהן, לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך).

נמצאנו למדים מדברי ר' אליעזר שאפילו התורה עצמה הוצרכה לנקוט בשתי נקודות מוצא כדי להעריך לעומתן את חובת אהבת ד'. וכנגד החשוב והעדיף יותר בעיני אדם חייבה התורה לאהוב את ד' יותר ממנו.

באמת־מידה כפולה כעין זו יש לדון גם על היחס של החבר לרכוש המשותף:

לאדם שממונו חביב עליו מממון זולתו, יש לומר שעליו להתייחס לרכוש המשותף כאילו היה ממונו שלו (וכעין מה שאמר ר' יוסי במשנה, אבות פ"ב מי"ב: יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך); ולאדם המקפיד שלא לזלזל בממון שאינו שלו, אע"פ שהוא נוהג ביתר קלות בממונו שלו, יש לומר לנהוג ברכוש המשותף באותם זהירות וכובד ראש שהוא נוהג במה שאינו שלו לגמרי.

וכן מסרו לנו חז"ל במס' כתובות, דף ק ע"ב:

רבינא, הוה בידיה חמרא דרבינא זוטי יתמא, בר אחתיה. הוה לדידיה נמי חמרא. הוה קמסיק ליה לסיכרא. אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה: מהו לאמטויי בהדן? אמר ליה: זיל לא עדיף מדידך.

(רבינא, היה בידו יין של רבינא זוטי היתום, בן אחותו. גם לו היה יין. היה מעלהו לסיכרא [שם מקום]. בא לפני רב אשי, אמר לו: האם אפשר להוביל [את יין היתום] עם [היין] שלנו? אמר לו: לֵך, אינו עדיף משלך).

רבינא — שהוא וחבירו רב אשי היו מעורכי התלמוד הבבלי — לא היה מוכן להכריע בעצמו בשאלה זו, אם הוא רשאי להוביל את יינו של היתום בן אחותו **עם יינו שלו** בדרך שהיה בה סיכון מסויים. תשובת רב אשי היתה שעל אף הזהירות שחייב אדם לנהוג בממון זולתו אין הוא חייב להחמיר בו יותר מבממונו שלו.

מכאן למד רשב"ם — רבינו שמואל בן מאיר, בן בתו של רש"י: הוא הדין נמי בשני אחים או שני שותפים, מה שיעשה האחד בחלקו להרויח עושה בחלק חבירו (מרדכי, כתובות, סי' רס).ובעקבותיו פסק הרמ"א (חו"מ, סי' קעו, סעיף י): "וכל שאינו משנה ולא פושע, יעשה בשל חבירו כמו בשלו".

נראה מלשונו גם כן שיש למוד את הנושא בשתי גישות: מחד גיסא, לא ישנה מן הנוהג המקובל ביחס לאותו נכס, ולא יפשע (=יתרשל) בתשומת ליבו ובשמירתו, ולא יחשוב שכיון שאין הממון שלו אין להקפיד כל כך; ומאידך, כאשר הוא נוהג בזהירות הדרושה והמקובלת, אין לו לחוש ולהיזהר יותר ממה שהוא נוהג בממונו שלו.

השומר אין תפקידו אלא לשמור, שלא יינזק הפיקדון בדרך כל שהיא; עולה עליו האפוטרופוס — הוא נתמנה לטפח את הפיקדון ולפתחו, להפיק ממנו את מלוא התועלת לבעליו. חבר בקיבוץ יראה ברכוש הקיבוץ לא רק רכוש ביתו, ילדיו וחבריו, אלא נכסי ציבור בשתי המשמעויות שלו: הלאום ומוסדותיו, והמשק עצמו; וממילא יראה את עצמו כלפי הציבור ורכושו כשליח ציבור.